

Ökad sjuklighet vid arbetslöshet

THOMAS FÜRTH

I serien Stockholmsmonografier, utgiven av *Stockholms kommun*, har Thomas Fürth publicerat en doktorsavhandling, betitlad "De arbetslösa och 1930-talskrisen". Det är en kollektivbiografi över hjälpsökande arbetslösa i Stockholm 1928–1936.

Det är en mycket intressant studie över de arbetslösas sociala villkor och har inte bara historiskt intresse i en tid då arbetslösheten åter håller på att bli en realitet för så många, även om den arbetslöses förutsättningar i dag är annorlunda.

Arbetslösheten var under krisåren i 30-talets början starkt utbredd. När den var som störst i Stockholm var ungefär 5 % av befolkningen registrerad hos arbetslöshetskommittén. Räkna man med även de arbetslösas familjer stiger dock de av arbetslösheten direkt drabbades andel av befolkningen till upp emot 15 %.

Den typiskt arbetslöse hade enligt Fürth följande bakgrund: "Den arbetslöse var en byggnads-, transport- eller metallarbetare i 30-årsåldern. Han var född utanför Stockholm i något av de fyra landskapen Uppland, Södermanland, Närke eller Västmanland. Till Stockholm hade han kommit under 1920-talet. Han var gift och hade ett minder-

årigt barn. Vidare saknade han fackutbildning och hade endast genomgått folkskola. Han hade senast arbetat hos ett företag med ca 50 anställda. Han var fackligt organiserad i Svenska Metallindustriarbetarförbundet eller i Grov- och fabriksarbetarförbundet. Han hyrde en lägenhet på ett rum och kök. Denna saknade både centralvärme, badrum och hall. Familjen hade ingen inneboende. Bostaden var belägen på Södermalm i Katarina församling."

Fürth delar in de arbetslösa i tre kategorier: De förkrisarbetslösa, dvs de som var arbetslösa redan när krisen satte in, de krisarbetslösa och de periodiskt arbetslösa (tex byggnadsarbetarna). Även om andelen okvalificerade bland de förkrisarbetslösa var större än bland de krisarbetslösa visar en jämförelse dock att krisen slog tämligen lika bland såväl yrkeskunniga som bland utbildade arbetare.

Ekonomiskt klarade sig den arbetslösa och hans familj inte länge utan hjälp. Efter i genomsnitt två månader uppsökte han arbetslöshetskommittén eller fattigvården. 80 % hade tidigare inte vänt sig till samhällets myndigheter för att få hjälp med sin försörjning. Den svåra situation som han delade med så många andra gjorde det emellertid lättare att övervinna den motvilja som vid den tiden oftast präglade människors inställning till samhällshjälp, vanligen bottnande i den nedsättande och moraliskt betingade attityd de möttes av. Arbetslöshetshjälp och beredskapsarbeten bidrog på så sätt aktivt till en ny syn på samhällshjälp i svåra situationer och lade något av en grund till den efterföljande välfärdspolitiken.

Standarden sänktes kraftigt under arbetslöshetstiden. För den arbetslöse var mediainkomsten trots understöd 50 % lägre 1933 jämfört med 1930. Eftersom bostadskostnaden var tämligen konstant och man försökte bo kvar i den lägenhet man bodde i så länge som möjligt, gick den sänkta standaden därför huvud-

sakligen ut över livsmedelskontot.

Hälsotillståndet försämrades också. Efter arbetslöshetens inträde ökade andelen sjuka med 10 %. Värst drabbades de förkrisarbetslösa, bland vilka minst en tredjedel fick någon somatisk sjukdom och var 20:e blev mentalt sjuk. Andelen sjuka i denna grupp 20-dubblades.

När krisen i stort sett var över vid årsskiftet 1934–1935 var 30 % av de arbetslösa fortfarande arbetslösa. De flesta kunde så småningom återvända till produktionen mot slutet av 1936, men en icke ringa grupp drabbades svårt och kom aldrig igen. Det var de socialt belastade, dvs de som var kända hos polis och nykterhetsnämnd. De bodde också sämre än andra. Även om vissa funktionshinder hade gjort sig gällande redan före krisen så hade depression klart förvärrat deras situation.

Fürths avhandling ger klara belägg för att långvarig arbetslöshet är svårt att uthärda för individen. Sannolikt är det emellertid lättare att klara situationen utan att falla ur det sociala mönstret eller att drabbas av mentala störningar om många i ens omgivning kämpar med samma svårigheter. Att ensam stå utanför arbetsgemenskapen är emellertid förödande.

Arne Borg

En individualistisk hälsosyn

GÖSTA CARLSSON/OLA
ARVIDSSON/LARS—OLOV
BYGREN/LARS WERKÖ

Liv och hälsa

LiberFörlag, Falköping 1979, 227 s

Dåvarande samarbetskommittén (nuvarande delegationen) för långsiktigmotiverad forskning initierade våren 1975 ett forskningsprojekt som i form av en kunskapsöversikt skulle "inventera, strukturera, kri-

tiskt bedöma och sammanställa kunskap som berör befolkningens hälsoförhållanden och dess relationer till samhällsutvecklingen". Syftet var att ge underlag dels för bedömningar av forskningsbehov inom hälsoområdet, dels för samhällspolitiska insatser på lång sikt inom samma område.

Projektgruppen bestod av två sociologer (GC och OA) och två medicinare (LOB och LW).

Kunskapsöversikten bygger på genomgång av epidemiologisk litteratur men även på en rad specialartiklar som kommer att publiceras i delegationens publikationsserie under samlingsrubriken "Health and Society". Några exempel är Community Environment and Health. An Ecological Study (Arvidsson O, Berglund K), The Health of Women in the Past, Now and in the Future (Bengtsson C), Chemical and Physical Agents in the Working Place – their Effects on Health (Forsman S, Fristedt B och Haeger-Aronsen B), Psychosocial Environment and Mental Health (Hagnell O). Vidare handlar tre specialartiklar om olycksfall, tre om alkohol och tobak, en om självmord och ytterligare en om förändringar i sjukdomsmönster och medicinsk forskning.

Boken inleds med en historisk översikt och diskussion av begreppet hälsa. Denna diskussion leder fram till ett förslag om ett mått på hälsa och ohälsa, ett "hälsoindex för liv och hälsa", där dödlighet kombineras med funktionsnedsättning. Författarna hävdar att en sådan kombinerad bedömning har en viktig funktion både vid spårandet av ledande hälsoproblem, de stora sjukdomarna och riskerna, och vid en värdering av behandlingsprogram.

En omfattande beskrivning av dominerande sjukdomar och dödsorsaker föregår en diskussion av miljö och hälsa. Författarnas värderingar i den diskussionen speglas väl av ett citat som avslutar boken: "Vårt intensiva sysslande med hälsa, miljö-

övervakning och förebyggande insatser manar fram en bild av Homo sapiens som hotad av oräkneliga gifter och miljöfaror – alltid i prekärt läge. Vi kan inte sluta bättre än med ett citat . . . för att i någon form återställa balansen: det behöver sägas oftare att människorna är fundamentalt sega och motståndskraftiga djur, underbart väl konstruerade och mestadels i stånd till att klara sig gott på egen hand."

Med denna värdering av människans situation som utgångspunkt diskuteras miljöns inflytande. Två alternativ vägs mot varandra. Antingen är "standardkategorier" på miljöbeskrivningar som samhällsklass, socio-ekonomisk nivå, inkomst, yrke m m inte tillräckligt känsliga beskrivningsinstrument ur metodsynpunkt eller också hävdar författarna, har de inte något avgörande inflytande på hälsan. Oavsett vilket avfärdas miljö som förklaring till ohälsa och som en framkomlig väg för vidare forskning.

I stället betonas att den centrala punkten vad gäller sökande efter hälsorisker är avvägningen mellan arbete och fritid. Fritiden bestäms enligt författarna av den personliga livsstilen. Hälsa eller ohälsa är ytterst ett individuellt problem. Alkohol- och tobaksvanor blir centrala vid diskussionen av förebyggande insatser. En framkomlig väg enligt författarna är en beteendepåverkan som vilar på sin egen teknologi. I pedagogisk litteratur brukar detta kallas beteendemodifikation.

Slutsatserna som framföres är väl i överensstämmelse med åsikter som är förhärskande i dag där individualism och egenvård är honnörsord. Boken kan ses som en kunskaps-teoretisk bas med borgerliga förtecken för fortsatt medicinsk forskning och är därför viktig.

Bo Haglund

Våra recensenter

Arne Borg är socialdirektör i Stockholm och Bo Haglund är distriktsläkare vid Hälsovårdsenheten i Skövde.

nytt
från **FSS**

FORENINGEN
SVERIGES
SOCIALCHEFER

Red: Arne Borg

Föreningen Sveriges Socialchefer studiedagar

kommer i år att förläggas till Uppsala under tiden 1–3 oktober.

Temat för studiedagarna blir "Forskning och utveckling".

Vidare kommer föreningen under året att delta i utställningen "Bo-plats 80", en utställning med provokationer kring och illustrationer av det framtida boendet. Utställningen anordnas i Kungsträdgården i Stockholm under tiden 15 maj–15 september.